

# Bakgrunnsnotat om den nordiske forskerskolen i arkeologi

---

## 1. Oppsummering og hovedkonklusjoner

Den nordiske forskerskolen i arkeologi *Dialogues with the Past* (DIALPAST) er en veletablert forskerskole som kan vise til gode resultater når det gjelder kvalitet på forskerutdanningen, rekruttering, internasjonalisering og gjennomføringsevne.

I løpet av 2019 har DIALPAST samlet inn grunnlagsdata for å evaluere forskerskolen for hele perioden den har vært i drift (2004-2019), med særlig vekt på perioden skolen har fått midler via Kunnskapsdepartementets forskningssatsning mot universitetsmuseene (2009-2020). I denne rapporten presenteres nylig innsamlet data på gjennomføring, frafall og internasjonalisering for alle doktorgradskandidater i arkeologi fra kulturhistorisk museum og institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH), universitetet i Oslo, i perioden 2000 til 2019. Vår evaluering viser at:

- Totalt sett gjennomførte 66,7 % av kandidatene ved IAKH og KHM innen 6 år etter opptak i perioden 2011-2018 (med oppstart fra 2005-2013). Dette er over det nasjonale gjennomsnittet i samme periode.
- Basert på dagens data for kandidatene som har påbegynt graden sin etter 2013 og ikke er med i statistikken ennå, vil gjennomsnittet for gjennomføring være mye høyere i de kommende årene. Fra 2013 og fram til i dag har 100 % av kandidatene ved både IAKH og KHM levert innen 6 år brutto.
- Frafallet er lavt i hele perioden. Etter 2010 har ingen stipendiater som har deltatt på forskerskolens kurs eller workshops avbrutt graden sin.
- Per i dag skriver samtlige doktorgradsstipendiater avhandlingen sin på engelsk, noe som kan tjene som mål for internasjonalisering av forskerutdannelsen. Fram til 2016 skrev gjennomsnittlig 40 % av doktorandene på norsk og 60 % på engelsk.
- DIALPAST rammes ikke av den samme kritikken som de nasjonale forskerskolene ble utsatt for i NIFUs evaluering fra 2018 – tvert imot kan den posisjoneres som et vellykket alternativ til hvordan forskerskoler skal organiseres.

## 2. Bakgrunn og historikk

### 2.1. DIALPAST – Den Nordiske Forskerskolen i Arkeologi

The Nordic Graduate School in Archaeology *Dialogues with the Past* er et unikt samarbeid mellom 28 universiteter og forskningsinstitusjoner i Norden, de baltiske landene, St. Petersburg og Kiel. Forskerskolen ledes av en faglig styringsgruppe bestående av 12 internasjonalt anerkjente forskere som representerer de forskjellige deltakerinstitusjonene. I dag er nærmere 400 ph.d.-stipendiater tilknyttet DIALPAST-nettverket og alle har samme mulighet til å delta på forskerskolens kurs og workshops.

DIALPAST ble startet i 2004 og har gjennom årene tilbudt en lang rekke internasjonale forskerutdanningsskurs og workshops av høy kvalitet. Forskerskolen ble etablert via en femårig bevilgning fra NordForsk. Den ble i de to første årene ledet fra Århus Universitet, før universitetet i Oslo tok over fra 2006. Mellom 2009 og 2015 ble driften opprettholdt gjennom støtte fra Kulturhistorisk Museum via satsningen «Forskning i fellesskap» samt fra institutt for arkeologi, konservering og historie ved UiO, årlige avgifter fra deltakerinstitusjonene og mindre eksterne bevilgninger. I perioden fra 2016 til 2020 har DIALPAST en bevilgning fra NFR, med Kulturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo som prosjekteier, ledet og administrert fra Institutt for Arkeologi, Historie og Konservering og med fortsatt årlig avgift fra samarbeidsinstitusjonene.

Forskerskolen DIALPAST har som mål å tilby nordiske stipendiater akademiske kurs og workshops i verdensklasse. Ph.d.-stipendiatene undervises av anerkjente forskere fra hele verden og tilbys dermed et førsteklasses internasjonalt læringsmiljø. Den overordnede målsettingen med kursene er å adressere *cutting-edge* teoretiske, metodiske og fortolkningsrelaterte utfordringer innenfor arkeologi og kulturarv som akademiske disipliner. Dessuten får stipendiatene en unik mulighet til å etablere seg i et internasjonalt forskningsmiljø og slik skape betydningsfulle nettverk for deres framtidige akademiske karriere. Forskerskolen har gjennom årene høstet stor anerkjennelse for sine kvalitetskurs og dette omdømmet setter skolen i stand til at tiltrekke internasjonale toppforskere, som villig investerer sin tid i å organisere og undervise på DIALPAST-kursene.

De siste årene har forskerskolen i særlig grad prioritert initiativer som er rettet mot universitetsmuseenes stipendiater samt å gjennomføre kurs i India og Sør-Afrika, dvs. land

som er prioritert av den norske regjering gjennom Panorama-strategien. For å understøtte det politiske ønsket om samarbeid, har kursene vært åpne for stipendiater i arkeologi fra utvalgte universiteter i India og Sør-Afrika. I tillegg har noen av de påfølgende kursene i Europa vært åpne for søknader fra stipendiater fra disse landene.

Siden 2016 har DIALPAST tilbudt fire femdagers teoretiske kurs og to tredagers praksisorienterte workshops i året. I løpet av de siste tre årene har mer enn 200 Ph.d.-stipendiater fra 45 institusjoner og 57 lærere fra 14 land deltatt. De fleste kursene har blitt avholdt ved de nordiske instituttene i Roma, Athen og Paris og ved NFRs Brussel-kontor. DIALPAST har også arrangert kurs i Madrid, Oxford, København, i Nagaland i India og Mapungubwe Nasjonalpark i Sør-Afrika, for å ta hensyn til spesifikke faglige og undervisningsmessige behov.

#### **Nøkkeltall (vedlegg A-C):**

- Samarbeidsinstitusjoner: **28** fra Norden, de baltiske land, Kiel og St. Petersburg
- Totalt antall kurs og workshops 2004-2018: **44**
- Totalt antall stipendiater som har deltatt 2004-2018: **571**
- Totalt antall lærere 2005-2018: **136** fra totalt **22** land

## **2.2. Politiske og strategiske føringer**

Med stortingsmeldingen *Tingenes tale* fra 2008 (St.meld. nr. 15 (2007-2008) - Tingenes tale - Universitetsmuseene) forpliktet regjeringen seg til å etablere en forskningsinstitusjon for universitetsmuseene. Midler til dette er bevilget i perioden 2009-2020. Midlene er lyst ut flere ganger i perioden og sist gang var det kun åpnet for å søke om videreutvikling av de to forskerskolene i henholdsvis arkeologi og biosystematikk, Dialogues with the Past og ForBio – forskerskolen i biosystematikk. Skolene er finansiert til og med 2020 med midler fra Norges forskningsråd og med tilskudd fra samarbeidsinstitusjonene.

Stortingsmeldingen *Tingenes tale* definerer regjeringens politikk for universitetsmuseene i Norge. I kapittel tre, som omhandler forskning, vektlegger meldingen betydningen av å utvikle en forskningssatsning rettet mot universitetsmuseene:

En slik forskningssatsing vil kunne gjøre universitetsmuseene til attraktive samarbeidspartnere, og det vil kunne heve kvaliteten på forskningen. Det vil også knytte forskningsmiljøene sammen, noe som er helt avgjørende for å kunne delta i EU-prosjekter. Dette vil være helt i tråd med føringene i den generelle forskningspolitikken i Norge, og gi raske stimulanser til kvalitet gjennom større prosjekter og forskningssamarbeid. Elementer kan være større forskningsprosjekter som også sikrer rekrutteringen til fagområdene. For å utnytte den samlede nasjonale kompetansen bør det opprettes forskernettverk i tilknytning til disse. Nettverkene skal blant annet sikre at stipendiater inngår i sterke faggrupper med seniorer og andre stipendiater, alternativt at det opprettes en nasjonal forskerskole i tilknytning til universitetsmuseene.

Med denne bakgrunnen og i samarbeid med NFR utviklet museene satsningen *Forskning i fellesskap* som både etablerte forskernettverk men som også innledet et tett samarbeid med den internasjonale forskerskolen i arkeologi, *Dialogues with the Past*. Samarbeidet ble etablert i 2009 og fungerer fremdeles som et av de viktigste virkemidlene for å sikre internasjonalt samarbeid og høy kvalitet på rekruttering og forskerutdanning ved de norske universitetsmuseene.

I St.meld. nr. 20 (2004–2005) *Vilje til forskning* signaliserte regjeringen vilje til å etablere en ordning med forskerskoler. Miljøer som er i stand til å vise høy vitenskapelig kvalitet, ville kunne etablere nasjonale forskerskoler og få midler knyttet til dette. Skolene skulle ha en minstestørrelse og et betydelig internasjonalt innslag gjennom både gjesteforskere og studenter. Stipendiatene som deltar, skal gjennom forskerskolen bli integrert i et fagmiljø med høy kvalitet. Forskerskoler vurderes som særlig viktig som virkemiddel for å bedre arbeidsvilkårene for stipendiater som er ansatt ved små institusjoner eller i små fagmiljø.

I NOU 2011: 6, *Et åpnere forskningssystem*, gjentas betydningen av forskerskoler og utredningen påpeker at det er en økende tendens til bruk av forskerskoler i vestlige land, der et betydelig antall nordiske studenter følger doktorgradsutdanning i forskerskoler.

### 3. Impact

Stortingsmeldingen *Tingenes tale* har skissert svært vellykkede grep for å styrke forskning og rekruttering ved universitetsmuseene. Ikke minst var de sterke evalueringene av forskningsevne ved universitetsmuseene og for faget arkeologi i Forskningsrådets

evaluering av humanistisk forskning i Norge, HUMEVAL fra 2017, en klar indikator for at de strategiske grepene som presenteres i Stortingsmeldingen, har vært vellykkede og fremdeles fungerer svært godt for å utvikle disse institusjonene.

For det andre har grepet med forskerskoler vært vellykket både med tanke på å sikre kompetanseutvikling og rekruttering i små og utsatte fagmiljø og fagområder, og med tanke på å styrke internasjonalisering og høy kvalitet på lærerkreftene.

De nasjonale forskerskolene ble evaluert av NIFU på oppdrag fra Norges forskningsråd i 2018<sup>1</sup>. Evalueringen slo fast at forskerskolene var verdifulle i arbeidet med å sikre god doktorgradsutdanning, men påpekte også at forskerskolene hadde tydelig forbedringspotensial med hensyn til internasjonalt samarbeid og bidrag til bedre gjennomføringsevne og -tid. Med Universitetsmuseenes gode resultater, hevet forsknings- *impact*, høy gjennomføringsevne og tydelig internasjonal profil vil universitetsmuseenes arkeologiske forskerskole ikke rammes av den samme kritikken som de nasjonale – tvert imot kan de posisjoneres som vellykkede alternativer til hvordan forskerskoler skal organiseres.

For å utdype og spesifisere den innflytelsen DIALPAST har hatt gjennom årene på det arkeologiske fagmiljø i Norge generelt og ved universitetsmuseene spesielt, anvendes i det følgende Universitetet i Oslo som case. Universitetet i Oslo rommer Norges største fagmiljø for forskerutdanning med to selvstendige institusjoner, avdelingen for arkeologi ved humanistisk fakultet samt seksjon for arkeologi ved kulturhistorisk museum. Den samlede forskerutdanning er integrert under undervisningsavdelingen ved Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH).

Følgende parametere i periodene 2000-2009 og 2010-2019 har blitt undersøkt:

- Gjennomføring og frafall (3.1),
- Internasjonalisering og kvalitet (3.2)

---

<sup>1</sup> <https://www.nifu.no/projects/evaluering-av-satsingen-pa-nasjonale-forskerskoler/>

### 3.1. GJENNOMFØRING OG FRAFALL

NIFUs 2018-evaluering av de nasjonale forskerskolene konkluderte blant annet med at gjennomføringstiden for norske stipendiater ikke ble forbedret av om stipendiater hadde tilknytning til en forskerskole eller ikke. NIFU fant heller ingen positiv sammenheng mellom stipendiater som hadde vært tilknyttet forskerskoler og stipendiater som kun hadde gått på ordinære doktorgradsprogram når det gjelder lavere frafall, mer internasjonalisering og bedre nasjonalt samarbeid.

Vi har samlet inn data på gjennomføring og frafall for alle doktorgradskandidater i arkeologi fra kulturhistorisk museum og IAKH, universitetet i Oslo, i perioden 2000 til 2019. Vår undersøkelse viser at den nordiske forskerskolen i arkeologi har hatt en tydelig positiv effekt når det gjelder gjennomføringstid og frafall samt når det gjelder internasjonalisering og bedre samarbeid mellom stipendiater både nasjonalt og internasjonalt.

For å se utviklingen over tid, har vi delt opp tidsperioden i to. 2000-2009 viser gjennomføring og frafall før og i løpet av de første årene av forskerskolens virke. Perioden 2010-2019 viser utviklingen etter at forskerskolen kan sies å ha fått en betydelig posisjon – og effekt – i det arkeologiske fagmiljøet.

Gjennomføringstid har vi delt opp i tre kategorier (inkludert pliktarbeid):

- 4 år normert tid
- 6 år brutto
- Over 6 år

En utfordring når man skal måle gjennomføring, er at det må tas høyde for at kandidatene kan ha hatt gyldige forsinkelser for eksempel som følge av permisjon. Dette er sensitiv informasjon som ikke er offentlig tilgjengelig. Det gir et vanskelig sammenligningsgrunnlag. Vi har derfor valgt å bruke Universitetet i Oslo som case i denne undersøkelsen. Vi har innhentet informasjon om gyldige forsinkelser for alle doktorgradskandidatene i arkeologi ved universitetet i Oslo i perioden 2000-2019 og disse er registrert som normert 4 år i grafen under.

6 år brutto er det nasjonale styringsbarometeret. Dette er andelen av et gitt årskull som har disputert innen seks år etter oppstartsåret på doktorgradsprogram. Denne tar hensyn til

lengre opphold i utdanningen som følge av permisjoner uten at man må gå inn på hver enkelt kandidat for å se på antall permisjoner og lignende.

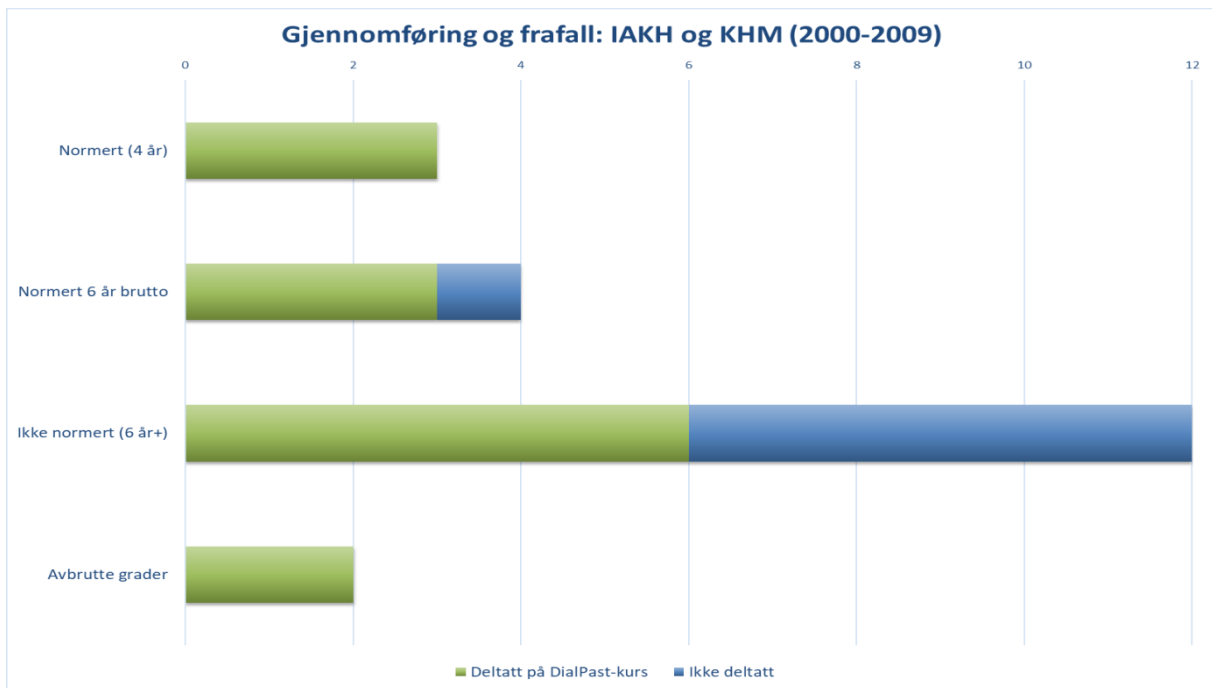
Ikke normert (6 år +) er alle som har brukt lengre tid enn 6 år (både netto og brutto).

Avbrutte grader, eller frafall, er alle kandidater som har avbrutt doktorgradsløpet sitt i løpet av den angitte perioden.

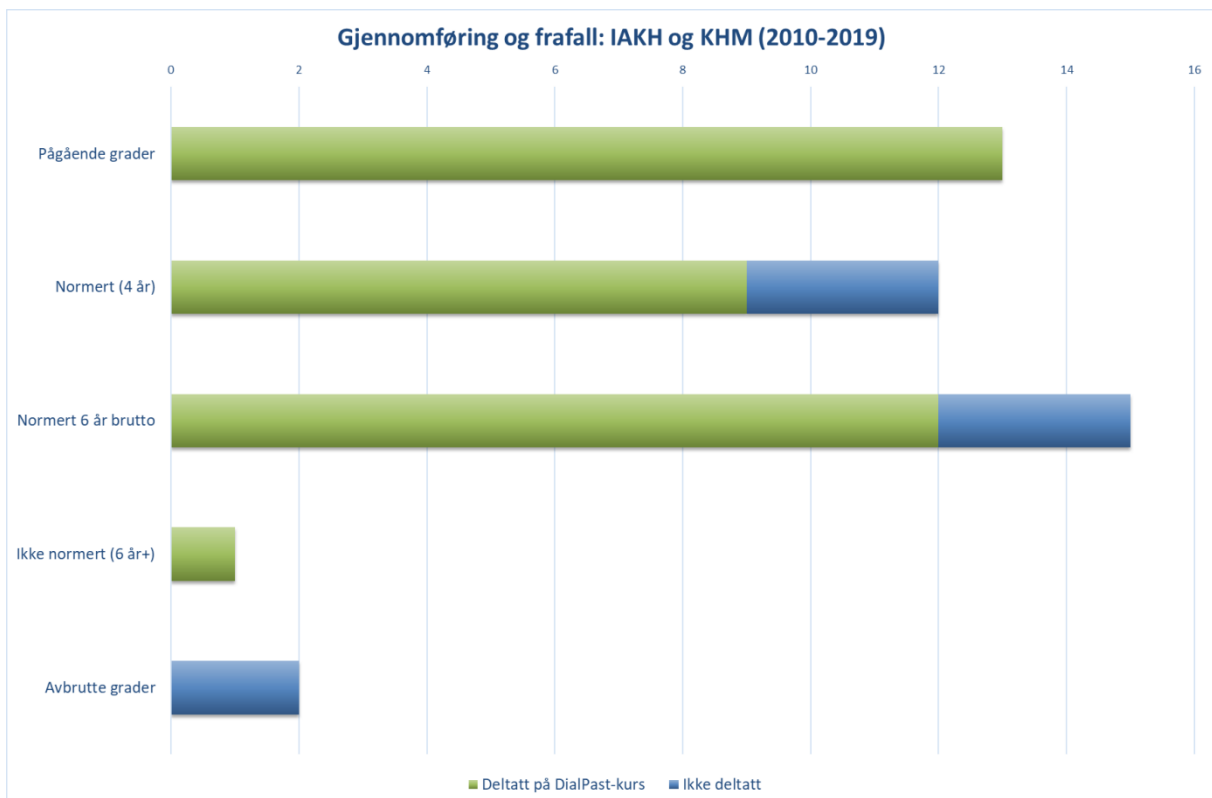
Vi har også sett på sammenheng mellom kandidater som har deltatt på kurs i regi av forskerskolen sammenlignet med de som ikke har det. Kandidater som har deltatt på ett eller flere forskerskolekurs i løpet av doktorgradsløpet sitt, har vi markert i grønt i modellene våre. Kandidater som utelukkende har fulgt det ordinære doktorgradsprogrammet, er markert i blått<sup>2</sup>.

---

<sup>2</sup> Mulige feilkilder er at fagfeltet arkeologi ikke tar opp veldig mange stipendiater i året, som innebærer at datagrunnlaget vårt er tynt. I perioden 2000-2019 ble det tatt opp totalt 49 kandidater. Dette kan blant annet gi utslag i store svingninger fra år til år. Humanistisk fakultet ved universitetet i Oslo innførte også gjennomføringsstipend i løpet av samme tidsperiode som forskerskolen ble startet. Dette har sannsynligvis også bidratt til den positive effekten på gjennomføringstiden til kandidatene.

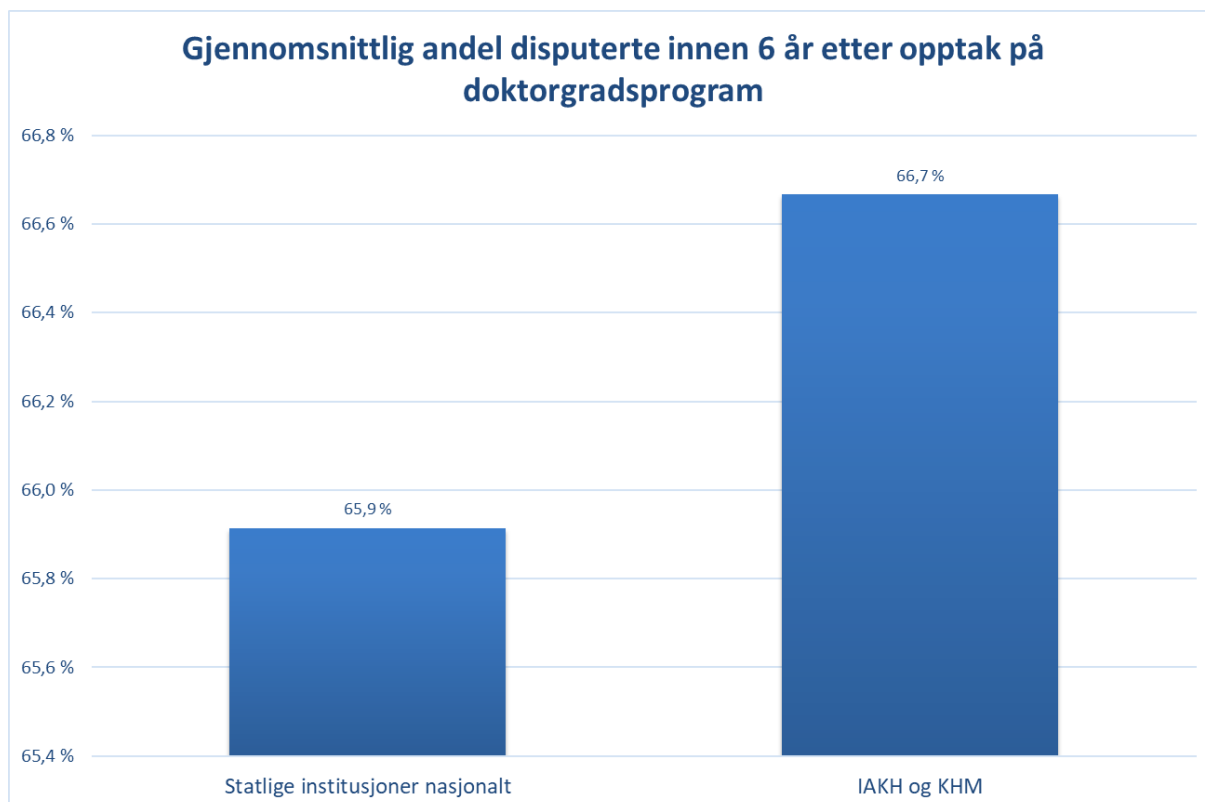


I perioden 2000-2009 leverte flestparten av doktorandene ved IAKH og KHM etter 6 år eller mer. Blant mindretallet som leverte til normert tid 4 år (netto), hadde alle deltatt på forskerskolens kurs. Det hadde også de to personene som avbrøt gradene sine.



I perioden 2010-2019 leverte flestparten av doktorandene til normert tid 6 år brutto. Kun én person leverte etter 6 år eller mer og nesten alle doktorandene deltar på forskerskolens kurs. Unntaket er de to kandidatene som har avbrutt gradene sine.





De nasjonale tallene for andelen disputerte av personer opptatt på et statlig doktorgradsprogram seks år tidligere viser et gjennomsnitt på 65.9 % for statlige institusjoner i Norge i perioden 2011-2017 (med opptatt fra 2005-2011)<sup>3</sup>.

Totalt sett gjennomførte 66,7 % av kandidatene ved IAKH og KHM innen 6 år etter opptak i perioden 2011-2018 (med opptatt fra 2005-2013). Dette er over det nasjonale gjennomsnittet. Basert på dataene vi har tilgjengelig for kandidatene som har påbegynt graden sin etter 2013 og som ikke er med i statistikken ennå, vil gjennomsnittet for gjennomføring være mye høyere i de kommende årene. *Fra 2013 og fram til i dag har 100 % av kandidatene ved både IAKH og KHM levert innen 6 år brutto.*

*Tallene viser en tiltagende vekst i gjennomføring på normert tid, så vel for arkeologistipendiater ved Kulturhistorisk Museum som ved Institutt for arkeologi, konservering og historie, universitetet i Oslo. En markant økning i gjennomføringsevnen og lite frafall karakteriserer dagens arkeologiske forskerutdanning.*

<sup>3</sup>[https://www.regjeringen.no/contentassets/eb4e02ae65134e42bba060e879536675/tilstandsrapport\\_2018\\_tr\\_ykkefil2.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/eb4e02ae65134e42bba060e879536675/tilstandsrapport_2018_tr_ykkefil2.pdf)

### 3.2. INTERNASJONALISERING OG KVALITET

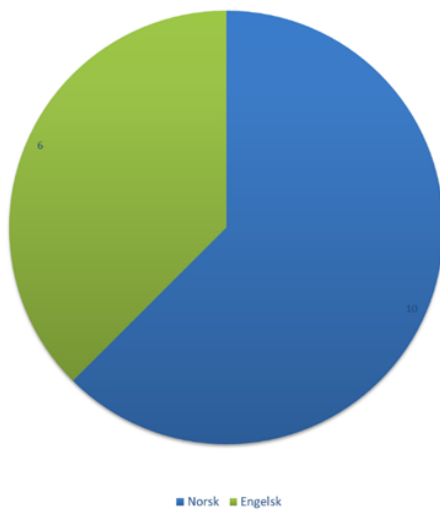
Avhandlingsspråket kan tjene som mål for internasjonalisering av forskerutdannelsen.

Oversikten under er basert på tall fra Universitetet i Oslo fra 2000-2019.

Universitet i Oslo	Kulturhistorisk Museum	Arkeologi, IAKH
Avlagte grader 2000-2016	Norsk: 8    Engelsk: 3	Norsk: 2    Engelsk: 11
Pågående grader	Norsk: 0    Engelsk: 5	Norsk: 0    Engelsk: 8

Nedenfor er en oversikt over kulturhistorisk museum og institutt for arkeologi, konservering og historie, UiO, slått sammen.

Avhandlingsspråk, avlagte grader (2000-2009)

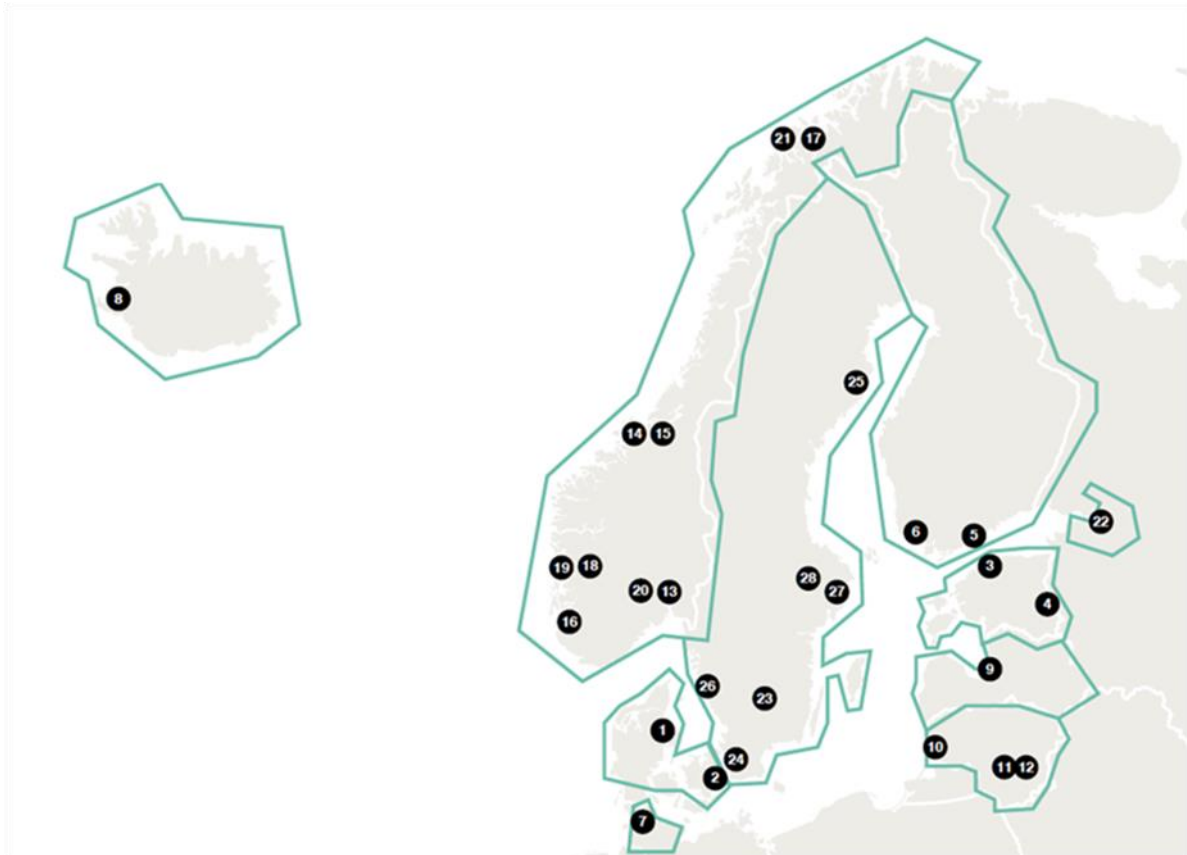


Avhandlingsspråk, avlagte grader (2010-2019)



*Tallene viser at samtlige stipendiater ved de to institusjonene skriver på engelsk. Mest markant er endringen for Kulturhistorisk Museum.*

## Vedlegg – A) Samarbeidsinstitusjoner



### Denmark

1. Aarhus University
2. University of Copenhagen

### Estonia

3. Tallinn University
4. University of Tartu

### Finland

5. University of Helsinki
6. University of Turku

### Germany

7. Kiel University

### Iceland

8. University of Iceland

### Latvia

9. University of Latvia

### Lithuania

10. Klaipėda University
11. The Lithuanian Institute of History
12. Vilnius University

### Norway

13. Museum of Cultural History, University of Oslo
14. Norwegian University of Science and Technology - NTNU
15. NTNU University Museum
16. The Museum of Archaeology in Stavanger
17. UiT - The Arctic University Museum of Norway
18. University Museum of Bergen
19. University of Bergen
20. University of Oslo
21. University of Tromsø - The Arctic University of Norway

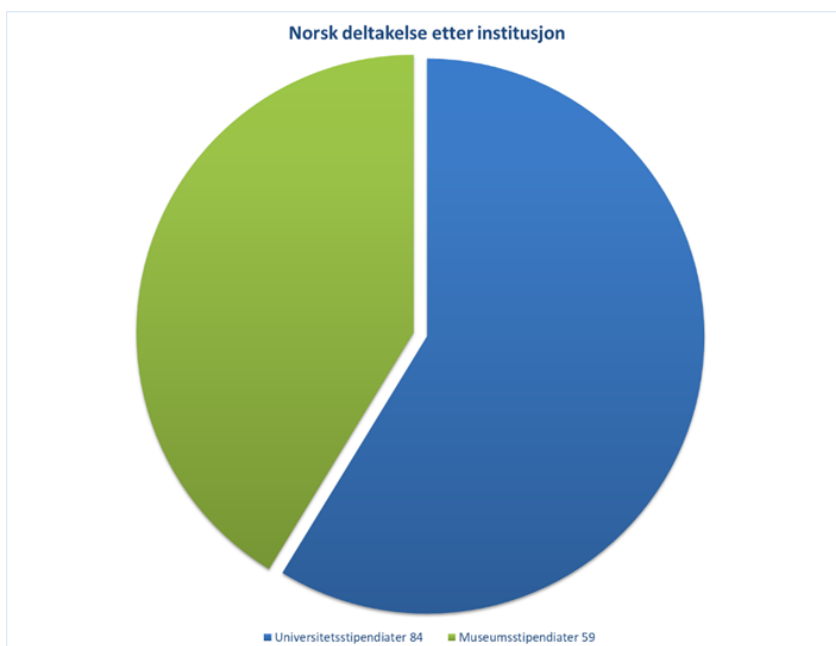
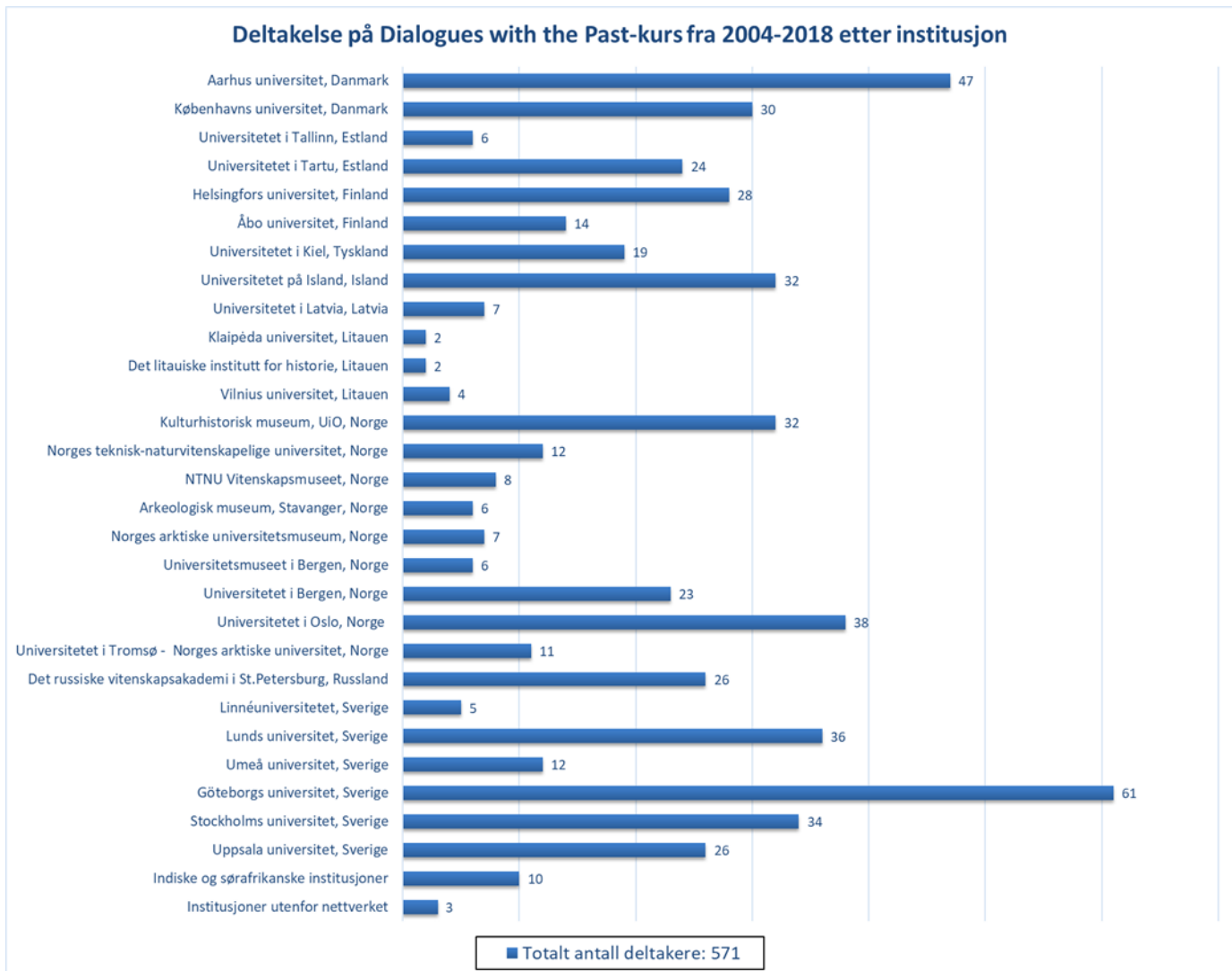
### Russia

22. The Russian Academy of Sciences

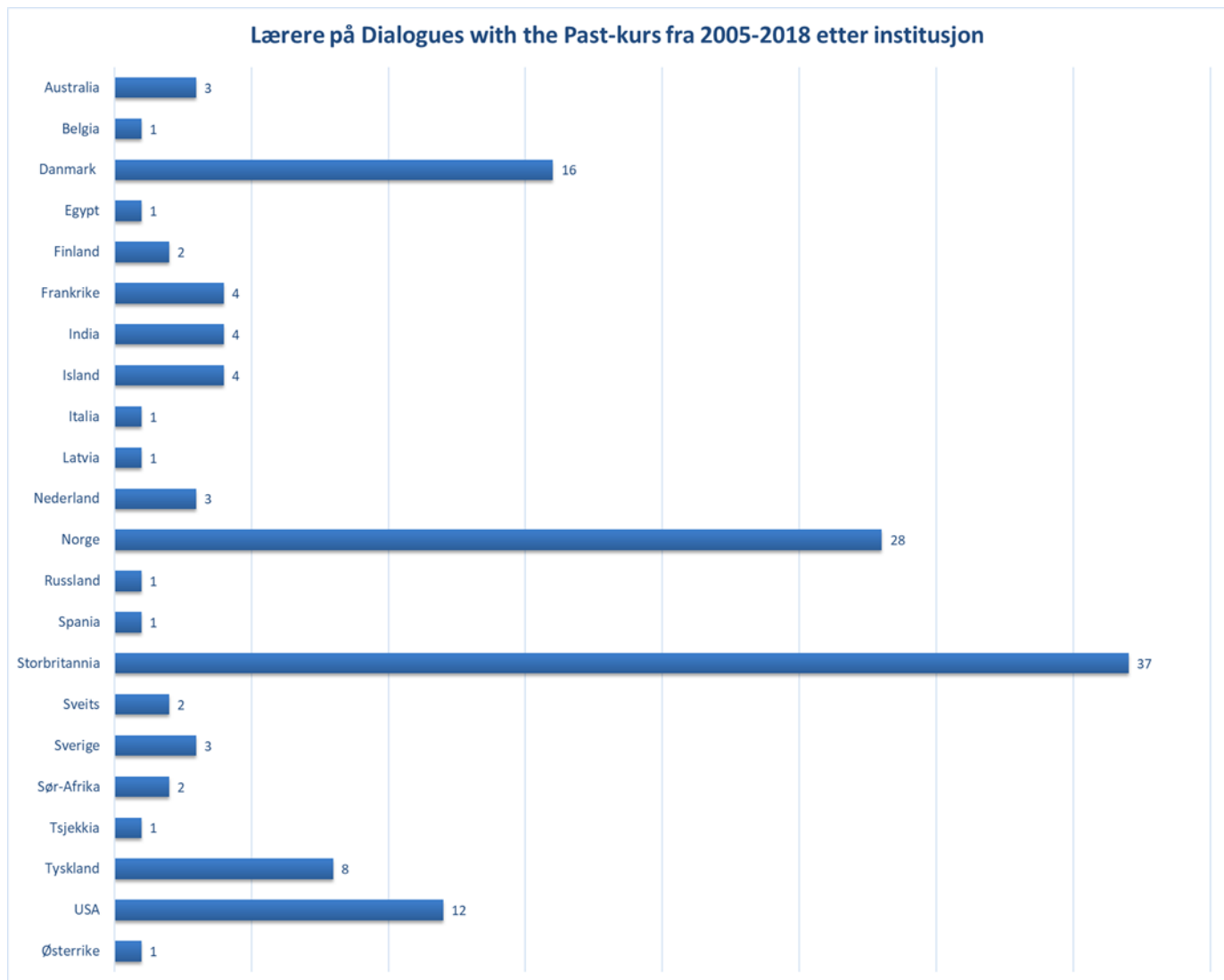
### Sweden

23. Linnaeus University
24. Lund University
25. Umeå University
26. University of Gothenburg
27. University of Stockholm
28. Uppsala University

## B) Kursdeltakelse stipendiater (2004-2018)



## C) Kursdeltakelse lærere (2004-2018)



I alt har **22** lærere deltatt mer enn én gang.